A cigányság és a közkönyvtár

Az Országos Széchényi Könyvtár és a Gondolat Kiadó gondozásában jelent meg az a kötet, amely a szerkesztők szándéka szerint kizárólag pozitív példákat mutatott volna be a közkönyvtárak integráló szerepéről.

Az optimista hozzáállás nem volt minden alap nélküli, ugyanis a közvetett és közvetlen előzmények között több olyan kezdeményezést, sőt az elért eredmények publikált bizonyítékait lehetett találni, amelyek folytatása a mostani tanulmánygyűjtemény. Ilyen előzmény többek között az a füzet, amely a közművelődési könyvtárak feladatait taglalja a művelődési hátránnyal induló gyermekek és fiatalok segítésében; a ‚Hátrányos helyzetű olvasók könyvtári ellátása' címmel szervezett tanfolyam vagy a könyvtár szociális funkciójáról szóló konferencia. Jelen kötet céljában, jellegében kapcsolódik ehhez a vonulathoz, újszerűsége ugyanakkor vitathatatlan, hiszen a közkönyvtárak szerepe és feladata a cigányság kulturális beilleszkedésében témaként korábban még nem jelent meg egyetlen átfogó vizsgálat tárgyaként sem. Az, hogy a szerkesztők eredeti szándéka nem valósulhatott meg, és nem csupán ösztönző vagy követendő példa kapott helyet a gyűjteményben, több okra vezethető vissza, például pénz- és időbeli, területi korlátokra, de markánsan jelenik meg a könyvtárak, könyvtárosok elzárkózása, az össztársadalmi szinten is megmutatkozó negatív tendenciák érvényesülése. A tartalom ilyetén módosulása azonban nem vált a kötet kárára, sőt a „sikertörténetek" bemutatásán túl a szerzőkben, szerkesztőkben hiányérzet maradt, a könyvtárak helyzetének, az olvasói/könyvtárosi magatartásmintáknak és a cselekvés korlátainak valósághű bemutatása valószínűleg jobb alapot teremt a helyi lehetőségek reális továbbgondolásához.

Érdemes lett volna azonban tisztázni (ahogy arra *Landauer Attila*, két tanulmány szerzője is utal) a kötet címében megjelenő „kulturális beilleszkedés" fogalmát. Maga a kultúra szó is többféleképpen értelmezhető: a mindenkori szellemi elit „magaskultúrájától" kezdve a *Péterfi Rita* által idézett *Margaret Mead*-i meghatározásig, miszerint „kultúraként tételezzük a viselkedésnek mindazon szerzett formáját, melyet a közös tradíció által egyesített személyek csoportja ad át utódainak; nemcsak valamely társadalom művészi, vallási és filozófiai hagyományait értve ezen, hanem sajátos technikát, politikai szokásokat is, továbbá ezer más gyakorlatot, amely a társadalom mindennapi életét jellemzi." A kötet írásait olvasva a kultúra fogalmán itt valószínűleg a többségi társadalom írásbeliségre épülő, iskolaorientált verbális kultúráját kell értenünk, amelynek egyik legfontosabb intézménye a könyvtár, a beilleszkedés pedig sokkal inkább az integráció szinonímája, mint az etnikus identitást teljesen feladó asszimilációé.

Landauer Attila a kötet elejére került két írása (‚Utak és problémák a magyarországi cigánykutatásban'; ‚Peremhelyzetben, avagy Budapest XVI. kerület és Kerepes') látszólag lazábban kapcsolódik a könyv konkrét témájához, mégis szerencsés volt közölni egyrészt azok számára, akik a romológiai témákkal csak most ismerkednek, másrészt azoknak sem haszontalan az összefoglaló, akik a cigánysággal és/vagy romológiai szakirodalommal már közelebbi kapcsolatba kerültek, ám – egyrészt a különböző, sokszor egymásnak ellentmondó információk, másrészt a rendelkezésre álló szakirodalom sok tekintetben heterogén volta miatt – nem érzik az adekvát tájékozódás és szelektálás biztonságát. Landauer Attila röviden bemutatja a Magyarországon élő cigányok nyelvi és etnikai csoportjait (a fogalmak tisztázatlanságával, az elnevezések problematikájával együtt), a magyarországi cigánykutatás történetét, mégis a tanulmány legizgalmasabb része a problémavázlat azon kérdéscsoportja, amellyel minden könyvtáros, pedagógus,

szociális munkás, (a kötet romák körében is tevékenykedő célcsoportjai!) vagy a „hétköznapi" olvasó, a téma iránt érdeklődő, a szakirodalommal kapcsolatba kerülő ember szembesülhet.

Az egyik probléma, amit a szerző felvet, a *Kovalcsik Katalin* és Réger Zita által naív tudománynak nevezett tevékenység, amely sok szálon köthető a naiv művészethez, ám van köztük egy lényeges különbség. Az előbbi tudományos szempontból rendkívül káros, hiszen a dilettáns szerző, miközben bizonytalan forrásból származó féligazságokat, tudományosan megalapozatlan, mégis tényként közölt információtöredékeket tár az olvasó elé, az ismeretterjesztés álcájával megtéveszti azokat, akik (még) nem tudnak különbséget tenni a tudományos, áltudományos, az „etnikai kompetencia" kifejezéssel (vissza)élő művek között. Külön csoportot alkotnak, mégis itt kell megemlíteni azokat a saját tudományterületükön elismert kutatókat, akik ignorálva saját határaikat, hozzájárulnak a „már-már mítosszá váló tévedések makacs továbbélésé"-hez. Ez a jelenség azért különösen veszélyes, mert ezek a kiadványok – az értő válogatás hiánya miatt – ott sorakoznak a könyvtárak polcain, megvásárolhatók az üzletekben, így a szelektálni nem tudó olvasók téves információkhoz jutnak. A probléma súlyát mutatja, hogy a kötet zárótanulmányának szerzője, *Kardos Ferenc* szintén nyomatékosítja a könyvtárosok szerepét a kritikai szemlélet érvényesítésében, amely kontroll a könyvkiadásra sajnos nem mindig jellemző. Mivel egy „feketelista" összeállítása az áltudományos, sőt előítéletes munkákról kétségkívül értelmetlen, a hatalmi viszálykodásnak teret engedő és a cenzúra önkényességére rábólintó vállalkozás lenne, a megoldás kétségkívül az alapos ismeretszerzésben, a széleskörű, mindenre kiterjedő tájékozódásban, információgyűjtésben rejlik. (Landauer Attila a stigmatizálás helyett ugyancsak a kutató lelkiismeretét is megnyugtató olvasnivalókat ajánl.)

A következő kérdés a cigány/roma elnevezésre vonatkozik. A szerző alaposan körbejárja az egyik és másik elnevezés eredetét, használati körét, a hozzájuk tapadó pejoratív tartalmat, saját álláspontját azonban inkább csak sejteti, míg Kardos Ferenc ki is mondja, hogy nem a két szó közötti választás, sokkal inkább azok használatának mikéntje és kontextusa a lényeg. (Összességében is elmondható, hogy a két szerző írásai több ponton rímelnek egymásra, így a nyitó- és zárótanulmány megválasztása nagyon jó döntés volt a szerkesztők részéről. A különbség annyi, hogy Kardos Ferenc konkrét, saját tapasztalatra épülő válaszokat ad a felmerülő kérdésekre).

Landauer Attila másik tanulmánya a peremhelyzetben élő budapesti XVI. kerületi és kerepesi romákat mutatja be. A könyvtár kulturális integrációjáról szóló gyűjteményben érdemes lenne felmérni a potenciális olvasók írás-olvasási képességét. Néhány évtizede tudjuk, hogy a könyvtár szolgáltatási köre egyre szélesebb lesz, mégis nehéz bármilyen következtetésre jutni a felhasználók literációs kompetenciájának ismerete nélkül. Például a XVI. kerületben az oláhcigányok között jellemző a kétnyelvűség, nem 100 százalékos az írni-olvasni tudás, az általános iskola nyolc osztályát elvégzett ember pedig már iskolázottnak számít, és a magyarcigányok (kivéve a zenész alcsoportot) körében sem sokkal kedvezőbb az arány. Könyvtárba csupán néhányan járnak videókazettát kölcsönözni, és a helyzet nagy valószínűséggel nem is fog változni, amíg az igazgatónő nem hisz a romákról való ismeretszerzés fontosságában, nem tudja értelmezni a közkönyvtár szerepét a cigányság kulturális integrációjában, saját előítéletes gondolkodását érvényesnek tartja a többi nem roma olvasóra is, és amíg a cigány kisiskolásokat „felmentik" a könyvtári órák alól. (Régóta ismerjük az iskolai diszkrimináció ezen formáját, csak korábban az idegen nyelv és a számítástechnika órákat nem látogat(hat)ták a roma tanulók.) Kerepesen annyiban más a helyzet, hogy a hetvenes évek fellendülésére (a foglalkoztatással együtt járó nyitottság; az iskolázottsági szint emelkedése; a helyi művelődési ház lelkes igazgatónőjének agitáló munkája; kulturális programok rendezése; könyvtárhasz-

nálat és olvasóvá válás) a kilencvenes évek hanyatlása következett, amikor teljesen megszűnt a romák könyvtárba járása.

Landauer Attila szerint végig kellene gondolni, hogy a közkönyvtárnak egyáltalán lehet-e kulturális integratív szerepe, hiszen a többségi társadalom intézményeként rendkívül messze van (átvitt értelemben mindenképpen, de elég gyakran fizikailag is) a romák társadalmától, kultúrájától. Ez a viszony addig nem változhat meg, amíg „a probléma fel, illetve el nem ismerése, az azzal semmilyen körülmények közötti szembesülni nem akarás" a jellemző.

Nagy Attila VIII. kerületi könyvtárosokkal készített mélyinterjúja („Azért vagyunk, hogy közvetítsünk") néhány év eseményét foglalja össze. A korábbi tapasztalatokkal összhangban itt is sok esetben indokoltabb a könyvtárhasználó elnevezés, mintsem az olvasó, hiszen a kölcsönzés gyakran az audiovizuális dokumentumokra korlátozódik. Ez azonban jele annak, hogy a látogató leküzdte ellenérzését – Kardos Ferenc kifejezésével élve „küszöbfélelmét" –, és létrejött a kapcsolat könyvtáros és a leendő olvasó között. Az interjúból kiderül, hogy a könyvtárosok feladatuknak tekintették a roma olvasók megnyerését, akikkel szemben gyakran megfogalmazott, több interjúban felbukkanó sztereotípia, hogy „nem ismerik saját kultúrájukat". Itt ismét problematikus a kultúra fogalmának értelmezése: ha a kutatók által létrehozott kategóriákat és néprajzi/antropológiai/szociológiai leírásokat tekintjük, ezt az átlag roma valóban nem ismeri, de ez nem egyenlő saját kultúrájának ismerethiányával, főleg, ha más nyelvi/etnikai alcsoport kultúráját akarjuk számon kérni rajta. Folytonosan visszatérő vádpont a romákkal szemben, hogy a könyvtárban nagy gonddal összegyűjtött irodalmat (szépirodalom, képzőművészet, nyelvészeti, pedagógiai, szociológiai és néprajzi írások) legkevésbé ők keresik, az érdeklődők között sokkal jellemzőbb a pedagógus, valamint a főiskolai és egyetemi hallgató. Biztosak lehetünk benne, hogy az azonos iskolázottsági fokon álló roma érdeklődők ugyanúgy kézbe fogják venni ezeket a kiadványokat.

Meglepő és elkeserítő az a XIII. kerületi példa, ahol az országos hírű szaktekintélyek részvételével tervezett beszélgetéssorozat („Én mindent tudok rólad, te semmit sem tudsz rólam") csak a gyermekek számára volt vonzó (részükre játékos, foglalkoztató mesesorozatot szerveztek), a pedagógusok, könyvtárosok és szülők távol maradtak. Az ilyen eseteket olvasva elgondolkodtatásra késztet bennünket Landauer Attilának az a véleménye, mely szerint „Komoly, a cigányság helyzetén valóban változtatni akaró, s életünk minden részterületére kiterjedő össztársadalmi szándék, ilyen irányú társadalmi konszenzus létrejötte esetén valóban komoly szerep várna a könyvtárakra és könyvtárosokra is, de ilyesmire (…) belátható időn belül nincs esély. Ennek ellenére azt érzem, hogy e szerepre felkészülni, készen lenni, minden magát komolyan vevő, szakmáját szerető, felelősségteljes könyvtárosnak kötelessége." Az utolsó mondat sejteti azt az összefüggést, amely a következő írásokat olvasva bizonyossággá válik: olyan pozitív példákról olvashatunk, amelyek láthatóvá teszik, hogy az egyéni kezdeményezések, ha nem is hoznak országos méretű társadalmi reformokat (hiszen nem ez a céljuk és feladatuk), helyi szinten jelentős mértékben megkönnyíthetik az együttélést egy multikulturális közegben. Azokban a könyvtárakban, ahol a munkatársak felvállalják a roma olvasók integrálását, és ezért tenni is hajlandóak, kedvezőbben alakul a beiratkozottak aránya, az olvasók bátrabban és gyakrabban veszik igénybe a könyvtár egyre bővülő szolgáltatásait (lásd például Ózdot vagy Nagykanizsát). Ahol az intézmények, szervezetek között jó a kapcsolat, a segítségnyújtás különböző formái révén (közös pályázatok, kedvezmények stb.) a könyvtár „inkubátora lehet a helyi civil szférának – benne a roma szerveződéseknek." (Kardos Ferenc)

Szilágyi Irén írásának (‚Cigányoknak mécsvilága') egyik nagyon fontos gondolata, hogy a kisebbségi kultúrának nem a többségi kultúrához való „felzárkózása" a cél, hanem egyenrangú társadalmi integrációja, amelyben fontos szerepet kap, hogy a többségi társadalom ismerje és tisztelje a kisebbségi kultúrát. E gondolat szellemében került sor a

Hajdú-Bihar megyei Nagykerekiben a romológiai különgyűjtemény átadására (a gyűjteményben cigány szakértők által választott művek szerepeltek).

A könyvtár korábban már említett bővülő működési területére (tanulás, művelődés, információközvetítés, szórakoztatás, szociális funkció és a kisebbségi identitás erősítése) példa a Zsákán szervezett olvasótábor, amelynek általános célja a gyerekek szocializációs folyamatának elősegítése. (Hozzátenném, az iskola által elvárt szocializáció elérése.)

Vraukóné Lukács Ilona ‚Cigányság a végeken' című tanulmánya először bemutatja az 1998-ban létrejött ‚Tervezet Szabolcs-Szatmár-Bereg megye cigány lakosságának könyvtári ellátására' című dokumentumot. A tervek között szerepelt egy olyan ellátórendszer kiépítése, amely báziskönyvtárral a középpontjában bibliobusz segítségével biztosította volna a könyvtári ellátást a cigányok által sűrűn lakott településeken. Ugyanakkor szükségét látták egy olyan dokumentumgyűjtemény létrehozásának, amely a szokásos nyelvi/nyelvészeti, szépirodalmi, történelmi, néprajzi, képzőművészeti, zeneirodalmon túl biztosítja többek között a cigány emberek jogi információval való ellátását, az iskolai kötelező irodalom elérését vagy a cigány szervezetek újságaihoz, roma tárgyú videófelvételekhez és hanghordozó anyagokhoz való hozzáférést. A tervezetben szerepeltek olyan mentálhigiénés programok is, amelyek elősegítik az egyének társadalmi és szociális beilleszkedését. A tervezet bemutatása után az azóta történtek felsorolása következik, ami egyelőre jóval szerényebb a megfogalmazott terveknél. Létrehozták a ‚Cigány szemmel' című vándorkiállítást, ami ízelítőt ad az élő cigány folklórból is, ugyancsak sikeres volt A cigány vers- és prózamondó verseny, az író-olvasó találkozó viszont nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket.

A követendő példák felsorolását folytatva a térségben két olyan település van, ahol a könyvtárosok feladatuknak tekintik, hogy tegyenek valamit a hátrányos helyzetű lakosságért. Hodászon a cigány gyerekek sem szorulnak ki a könyvtárlátogatásból, sőt a felnőtt nők is szívesen járnak könyvtárba (a férfiember ritka ebben az intézményben). Tiszaeszláron sokkal alacsonyabb szintről kell indulnia a könyvtárosnak és pedagógusnak, a délutáni foglalkozások (a tanulás segítése) azonban jó kiindulási alapnak bizonyult.

Péterfi Rita abban a városban vizsgálódott (‚Könyvtár és Tanoda Ózdon'), ahol a cigány lakosság aránya 25–30% körülire tehető. A városi könyvtár folyamatosan (többek között pályázati pénzből) bővíti romológiai tárgyú állományát, ugyanakkor minden évben indít gyerekklubokat is, ahol a résztvevők jó része cigány. A könyvtár adata, miszerint a könyvtárhasználatok száma évről évre növekszik, azért megdöbbentő, mert mind a nemzetközi, mind a hazai kutatások szerint a magyarországi intenzív könyvtárhasználat elmaradást mutat, egyre csökken a beiratkozottak száma. Jelentős viszont a gyerekek és tanulók jelenléte a könyvtárban, ami olyan szempontból is fontos, hogy az ő olvasói magatartásuk hatással van a család egészére. A family literacy így némiképp árnyaltabbá teszi azt a vitapontot, amely arról szól, hogy lehet-e, szabad-e felnőtt embereket „nevelni".

Ózdon 2000-ben nyílt meg a Tagore Tanoda *Váradi Gábor* festőművész vezetésével, amely a Pályaorientációs Alapítvány és a Soros Alapítvány támogatásával jött létre. A gyerekek itt tanulhatnak, és hasznosan tölthetik el szabad idejüket. A tanulássegítés lényege, hogy önkéntes alapon járnak a gyerekek.

Harmat József (‚A remény egy szigete – Alsószentmárton'), valamint a Péterfi Rita – *Szűcs Hajnalka* szerzőpáros írása (‚A beilleszkedés egyik lehetséges útja – Az uszkai cigányság találkozása a kereszténységgel') rokonságot mutat a tekintetben, hogy az integráció folyamatát az egyház szerepvállalásán keresztül vizsgálja. A leszakadó ormánsági régió elcigányosodott, annak minden válságtünetét mutató faluja akkor került ismét az érdeklődés középpontjába, amikor egy óvodapedagógiai kísérlet tanúi lehettünk: a *Lankó József* plébániáján működő tanoda mellett 1998-ban cigányok hoztak létre cigány egyházi óvodát, vagyis új keretet és tartalmat adtak annak a gyermekintézménynek, amelyet egyébként a roma közösségek bizalmatlansága övez, és ezért csak ritkán és rendszertelenül járatják óvodába gyermeküket.

A bemutatásból érdemes kiemelni a mánfai Collegium Martineum történetét (az anyagi segítséget nagyrészt egy német egyházi segélyszervezet nyújtja), ahol a különböző középiskolákban tanuló cigány fiatalok másodlagos szocializációja (?) folyik. A kollégiumot korábban sok támadás érte, a „janicsárképzés" vádjával illették őket, vagyis többen úgy gondolták, hogy ha ezek a fiatalok megtapasztalnak egy másfajta életformát, a középosztálybeli értelmiségi lét jellemzőit, a legcsekélyebb késztetést sem fogják érezni, hogy visszatérjenek saját közösségükbe. A kérdés adott: a nemzetiségi/etnikai „elit" intézményeknek (ide sorolható a Pécsi Gandhi Gimnázium is) lehet-e kötelező érvényű célja az identitás felvállaltatása, a közösségbe való visszatérés szorgalmazása, vagy be kell érniük a leendő cigány értelmiségiek nevelésével.

A kötet címéhez leginkább kapcsolódó, a témát legalaposabban körbejáró írás Kardos Ferenc zárótanulmánya, aki a nagykanizsai könyvtár gyakorló könyvtárosaként több aspektusból közelíti meg a romák és a könyvtár kapcsolatát. Ezek a szempontok: az etnikus kultúra és irodalom megjelenése az állományban; a könyvtárhasználók jogi és rejtett státusai; a roma könyvtárlátogatók; a könyvtárosok sztereotip képzetei a romákról; a roma identitás különbözőségei a könyvtárban. A tanulmány bemutatja azt a gyakorlatot is, ahogy a könyvtár jelen van Nagykanizsán a roma közösségek életében, és fordítva: a könyvtár életében jelen vannak a roma közösségek, és szól a konfliktuskezelés lehetőségeiről. A tanulmány egyik fejezete az írás, olvasás, könyv, könyvtár szerepéről szól a roma kultúrában. A szerzőnek sikerült elkerülnie azt a csapdát, ami tipikus hibája a romákról való közvélekedésnek (és sajnos gyakran a megjelenő szakirodalmaknak is), ez pedig az általánosítás. Sem a többségi társadalom, sem a magyarországi cigányság nem tekinthető homogén kulturális csoportnak, a nyelvi, szociális, iskolázottságbeli, gazdasági különbségek ezt eleve lehetetlenné teszik. Tisztáznunk kell, hogy a cigányság mely csoportjának, rétegének kulturális beilleszkedését kívánjuk elősegíteni mely kulturális közegbe. Tegyük fel, hogy a hátrányos helyzetű (szociálisan, gazdaságilag és az iskolázottságot tekintve) romáknak kívánunk segítséget nyújtani, hogy biztosabban eligazodhassanak a könyvek, az írásbeliség világában, sikeresebbek legyenek a közoktatásban, nagyobb eséllyel induljanak a munkaerőpiacon. (Annyi kiegészítést kell tennünk, hogy napjainkban, vagyis a másodlagos szóbeliség idején, amikor megnőtt az elektronikus információhordozók szerepe, az írásbeliség presztízsének megítélése erős ingadozást mutat még értelmiségi körökben is). Réger Zita írta le annak idején, hogy a hagyományőrző cigány közösségek kultúrája egy alapvetően szóbeliségre épülő orális kultúra, szemben a többségi társadalom verbális kultúrájával. Csakhogy az elmúlt néhány évtizedben nemcsak intenzív nyelvi, de kulturális asszimiláció is lezajlott a magyarországi romák körében, így a könyv- és írásnélküliség ma már nem pusztán kulturális, sokkal inkább szociokulturális kérdés, amelynek hátterében ugyanazok a mechanizmusok állnak, mint a hasonló társadalmi helyzetben élő nem romák esetében. Kardos Ferenc meglátása szerint növekedett a romák literációs szintje, ami bizonyos helyeken, bizonyos szerepekhez és funkciókhoz kapcsolódva (a cigány értelmiségi réteg kialakulása, politikai szerepvállalás stb.) igaz is. Csakhogy – bár az iskolázottsági mutatókból lehet következtetni az írásbeliségre vonatkozó kérdésekre – az országos szintű, romák körében végzett literációs vizsgálat még várat magára. A cigányság könyvtárhoz való viszonyulását érdemes

A bemutatásból érdemes kiemelni a mánfai Collegium Martineum történetét (az anyagi segítséget nagyrészt egy német egyházi segélyszervezet nyújtja), ahol a különböző középiskolákban tanuló cigány fiatalok másodlagos szocializációja (?) folyik. A kollégiumot korábban sok támadás érte, a „janicsárképzés" vádjával illették őket.

lenne ebben az összefüggésben (is) vizsgálni, amihez jelen tanulmánygyűjtemény nagyon jó kiinduló alap.

A kötetnek sokkal inkább előnyére, mint hátrányára vált – az eredeti szándékától eltérő – heterogenitása, ugyanakkor természetesen jó lenne olvasni még több sikeres kezdeményezésről, így a helyi (földrajzi, társadalmi, gazdasági, politikai) sajátosságok függvényében minden intézmény és szervezet reális, megvalósítható ötletet, mintát kaphatna saját cselekvéstervéhez. Szándékosan intézményeket és szervezeteket, sőt egyéneket említenék, és nem csak a könyvtárat, ugyanis – ahogy azt a kötet szerzői és szerkesztői is hangsúlyozzák – a könyvtár munkája ott lehet igazán hatékony, ahol a család, az óvoda, az iskola, az egyház, a kisebbségi önkormányzatok, a civil és kulturális szervezetek együttműködnek a gyermekek és felnőttek (családok) olvasóvá nevelésében. Éppen ezért a mostanihoz hasonló kötetek célközönségének is a könyvtárosokénál sokkal tágabb körűnek kell lennie. Ajánlom a gyűjteményt mindenekelőtt a pedagógusok figyelmébe, és nem utolsósorban azok számára, akik – Nagy Attilát idézve – a lakosság lakhatási, tanulási, könyvtárhasználati, munkavállalási esélyeinek radikális mértékű javításához a leghatékonyabban hozzájárulhatnak a helyi és kisebbségi önkormányzatokon, a magyar országgyűlésben hozandó törvényeken, a közvélekedést befolyásoló médián és sok más intézményen keresztül.

Nagy Attila – Péterfi Rita (2004, szerk.): *A feladatra készülni kell. A cigányság kulturális beilleszkedése és a közkönyvtár.* Országos Széchényi Könyvtár – Gondolat Kiadó, Budapest.

Szinger Veronika
Magyar Nyelvi és Irodalmi Tanszék, TFK, KF

Kitörés és visszaút

Alapos kutatómunka nyomán a Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Karának Neveléstudományi Tanszéke jelentette meg azt a tanulmánykötetet, amely a romák oktatásával kapcsolatban sok, eddig nem ismert tényt tár fel, és egyben igyekszik a romák társadalmi asszimilálásának jegyében támpontot adni a problémák megoldásához.

Újszerű a kutatás abban a tekintetben, hogy olyan módszert alkalmaz a neveléstudomány területén, mely alapvetően a kulturális antropológia módszertani eszközeként jelentkezik, mégis nagyszerűen használható ebben a témában. A roma értelmiségiekkel készült személyes interjúk révén igyekezett a kutatócsoport a lehetséges megoldások kiindulópontjához jutni. Egy-egy „terepmunka” során az interjúalanyok maguk ajánlottak további adatközlőket. Ez az úgynevezett hólabda-módszer a vizsgált észak-alföldi és déldunántúli területen túlra is továbbmutatott a kutatás során, így mintegy 14 különböző megyében végeztek terepmunkát, 47 személlyel készítve esetenként három-négy órás mélyinterjúkat. Az interjúk gyakran az adatközlő lakásán készültek, hogy a környezetük megismerésével is szélesebb tapasztalati síkon mozoghassanak az interjúk kiértékelésénél. Az összegyűlt információk feldolgozásának módszere más és más, illetve az egyes tanulmányok nemcsak témájukat, de ha szabad ezt mondani, „műfajukat” tekintve is eltérőek. Meglehetősen színes palettát mutat a tanulmánykötet: megtalálhatóak az egyetlen interjút feldolgozó elemzések, a több beszélgetés eredményeit egy konkrét témában összegző esszék és az európai gyakorlatra is kitekintő, kisebbségi oktatással foglalkozó elemzések.